

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 4, Sayı:16, Eylül 2018, s. 73-82

Prof. Dr. Yavuz KIZILÇİM

Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Bölümü, Fransız Dili,
y kzlc m@atauni.edu.tr

BEYATLI ŞİİRİNİ BAUDELAIRE-PERESTLİK ÜZERİNDEN OKUMAK

Özet

Bu makalenin yazarı Beyatlı'nın iki şiiri üzerinden doğulu bir ozan üzerindeki batı etkisini çözümlenmeyi denemektedir. Bu çalışmanın hedefi şiirin anlam katmanlarını yorumlamak ve şiirin çeviri yoluyla açılan anlamına yüklenen yeni karşılıkları tartışmaktır. Açıklamada bir sözcüğün sözlükteki anlamından yola çıkarak ulaşılan gerçek anlamı sorgulanır. Yani, aslında önemli olan benzer söz varlığını değişik yapılarla dile getirmektir. Bu bağlamda, şiirdeki bir sözcüğün sözlükteki karşılıklarını irdelemek ve bunun şiire katkısını sorgulamak şiirin bilişsel söylemini daha iyi anlamamıza olanak sağlayacaktır. Öncelikle, bu hayranlık söylemlerinin dilsel ölçekte hangi karşılıkları dile getirdiklerini çözümleneceğiz. Benzer şekilde, Beyatlı'nın seçili şiirlerinin çevirilerini açımlayarak onun düşüncelerinin şiirin derin yapısındaki yerini değerlendirmek amacındayız.

Anahtar Kelimeler: Baudelaire-perestlik, şiir, açıklama, belirtikleştirme, dolaylama, doğu-batı.

READING BEYATLI'S POEM FROM THE POINT OF VIEW OF A PASSIONATE ADMIRER OF BAUDELAIRE

Abstract

The author of this article wants to question the West influence on the Eastern poetry in a few poems by Beyatlı, he was an admirer passionate of Baudelaire. In a paraphrase, it is important to present again the true meaning starting from the knowledge of a word. This study aims to clarify the concepts of poems and paraphrased by the translation means then discuss their relationships with others that we can describe. That is to say, this is another way to emphasize the same meaning

with different structures. In this context, consider the words found in the dictionary it will help us to better understand the cognitive discourse of poetry. Especially consider how they are expressions at various levels of lexically. We shall also turn the thoughts of Beyatlı as an poet on west to the examples of paraphrase pulled by translation of the Beyatlı's poems chosen carefully.

Keywords: Passionate admirer, poem, paraphrase, explicitation, circumlocution, west-east

Kendi Gök Kubbemiz'in, Vuslat (union) başlığı altında yer alan şiirler Yahya Kemal Beyatlı şiirinin beslendiği kaynakları ve doğu şiirindeki batıyı göstermesi bakımından okumaya değerdir. Biz bu çalışmada, Beyatlı'dan iki şiir seçtik, bunlar sırasıyla Büyü Şiir ve Eski Paris'tir.

Açıklamak Türkçe sözlükte bir sorunu veya konuyu ele alarak, onu en ince noktasına kadar gözden geçirerek anlatmak, şerh etmek, teşrih etmek anlamlarındadır, yani aynı anlamın başat unsurlarının çeşitli karşılıklarla geliştirilmesidir. Paraphrase, 1. açıklama(k), açıklama(k), başka deyim(le söylemek), bir metni anlamını açıklayacak şekilde başka sözcüklerle dile getirmek. 2. özetleme(k), şerh/tefsir/izah (etmek). Açıklamanın şiirin bilişsel söylemi düzeyinde görülebilmesi için öncelikle başka bir metnin var olması gerekir. Var olan bir metni, yeniden fakat farklı bir metinle sunmak açıklama olarak değerlendirilir. Küçük değişiklikler, sapmalar görülse de temelde aynı düşüncenin farklı biçimlerde (sözcüksel ya da sözdizimsel gibi) aktarıldığı görülür. İfade ve biçimin değişmesi ise yeniden sunum açısından gereklidir (Yıldız, 2010:267). Bu durumda biz Beyatlı şiirini, çeviri yoluyla açıklanan karşılığıyla bütünlük ve bağdaştırmalar yoluyla ya da (circumlocution) dolaylama yoluyla, aynı içeriği aynı anlamda değişik sözcüklerle anlatma, ozanın saklı niyetini açık ederek, şiirin özel bağlamını sözlüksel karşılıkları üzerinden değerlendirmeyi amaçlıyoruz. Beyatlı'da doğulu kimlik ve modernlik arasında bir Fransız bahçesindeki şiirin büyüğü Baudelaire-perestlikle ve Baudelaire şiirinin (les fleurs de ce poème) çiçekleri'yle tanımlanıyor.

Bunlardan İlki olan Büyü Şiir'le başlayalım: Burada seçili şiirlerin Fransızcasını aramamızın nedeni, bu şiirlerin çeviri yoluyla açıklanmış içeriklerinin bağlamı daha iyi yorumlamamıza yardımcı olabileceğini düşünmemizdir.

Büyü şiir/ Poésie de magie

Paris'de genç iken koyu Baudelaire-perest idim./ Jeune à Paris, j'étais de Baudelaire un adorateur passionné

Balkon'la, Yolculuk'la, Güzellik'le mest idim./ J'étais ivre du Balcon, du Voyage, de la Beauté

Sinmişti şiiri ruhuma ulvi kader gibi;/ Sa poésie avait imprégné mon âme comme une tristesse divine;

Absent'e damla damla sızan bir şeker gibi./ Comme le sucre qui s'infiltré goutte à goutte dans l'absinthe

Hulyasının yarattığı iklim o başka yer!/ La saison que crée son rêve, c'est un autre lieu
Gür defnelerle çevrili, afyonlu bahçeler/ Des jardins d'opium entourés de lauriers serrés
Her zevki bir haram olan efsunlu cennetin/ Aux plaisirs interdits, ce paradis enchanté
Koynunda vardı lezzeti bin türlü nimetin./ Portant en son sein le goût de mille sortes de bienfaits
Bir gün veda edip o diyarın hayatına,/ Un jour faisant mes adieux à la vie de ce pays,
Döndüm bütün bütün vatanın kainatına./ Je suis retourné pour de bon au monde de ma patrie.
Lakin o bahçelerde geçen devre'den beri/ Malgré le temps passé dans ces jardins et depuis,
Kalbimde solmamıştır o şiirin çiçekleri/ Les fleurs de ce poème, dans mon cœur, ne sont point flétries (Beyatlı, 1974:163-164)/ (Aka, 2014:161).

Bu dizeleri okuyunca çevirinin diğer anlamlarına ek olarak bir yorumbilim türü olduğunu görüyoruz: Bu anlamda, açıklama ve açıklama verilmesi beklenen yanıtın karşılığını oluşturur. Var olan bir anlamı açıklama ya da aktarma yorumbilimin temel konusudur ve yorumbilim genel olarak aşağıdaki üç anlamda kullanılmıştır:

1. Bir manayı açığa çıkarmak beyan etmek, dile getirmek

2. Bir sözü bir başka sözle aydınlatmak, açıklamak, açılmak, tarif etmek, bildirmek,

3. Bir sözü başka bir söze çevirmek, tercüme etmek, aslına veya sonucuna bağlamak, döndürmektir (Genç, 2007:393-394). Yahya Kemal bir öğrenci olarak gittiği Paris'te şiir anlayışında bir arayış içerisindeydi. Önceleri, Victor Hugo'yu okur, ardından tıpkı bir hayalperest olur gibi, Baudelaire/perest olma yolunda isim vererek uzun uzadıya Baudelaire şiirlerini anar. Sözgelimi ilk dizedeki Baudelaire-perest tanımındaki -perest son eki sözlükte tapınma, taparcasına sevmek ve Fransızcasıyla "adorateur passionné" tutkulu hayran anlamında karşılık bulmaktadır. "Paris'te genç iken koyu Baudelaire-perest idim": şiirde koyu nitelemesi passionné (tutkun) karşılığı ile veriliyor. Yani, Beyatlı'daki Baudelaire sevgi ve ilgisinin hayranlık boyutunun ötesinde olduğunu gösteriyor ve Baudelaire-perest buluş sözcüğü hayalperest (düş gezgini) sürekli hayal kuran, hep hayal peşinde koşan (kişi), düşçü, düş gezgini, hayalci, hayalbaz anlamlarında şiirsel söylemin içerik açımlayıcısı konumuna yükseltiyor. Büyü Şiir başlığı (Paris'de genç iken koyu Baudelaire-perest idim) saptamasından yola çıkarak öznenin geçmişini açık etme ile yinelişi ve ozan isminin yanına ek olarak -perest yazılması (sözdizimsel-syntaxique) Baudelaire göndermesiyle kendini daha baştan açık eden bir sözcelem öznesini haber veriyor. Sözlükte büyü, doğa yasalarına aykırı sonuçlar elde etmek isteyenlerin başvurdukları gizli işlem ve davranışlara verilen genel ad, efsun, sihir, füsün, göz bağı ve karşı durulmaz güçlü etki anlamlarına geliyor. Büyü kavramına bağlı olarak şiirde üç ayrı kavram geçmektedir: ozan, şiir ve kent; bunların hemen ardından gelen "Baudelaire-perestlik" imi, şiirin bütünündeki "ben" vurgusunu güçlendirmektedir. -Perest imi doğu edebiyatında tapan, taparcasına seven kişinin niteleyicisidir ve aşırı bağlanmayı imler. Beyatlı bu üç ime (zevk, haram, efsunlu cennet) sözcüklerinin ardında art gönderim yoluyla kutsal bir içerik gizlemiştir. Şiiri sözceleyen öznenin ana ereği,

bu dizede kullanılan zevk, haram, büyü cennet üçlemesinin çağrıştırdığı bağdaştırmalar nedeniyle (esenliksiz) Paris uzamında tadı çıkarılacak bin türlü nimet karşılığı olumlu nitelikler bulabilmektir. Yani Paris'in uyandırdığı zevkler dinsel açıdan haram (yasak) sayılsa da, yinede ozanın üzerinde yarattığı etki hesaba katıldığında, sayı verilerek belirtilen "bin türlü nimet" karşılığı olan cezalara katlanmaya değerdir. Ayrıca "her zevki bir haram" bağdaştırması, Baudelaire'in lanetli ozan olarak anılması, edebiyatının bir kötülük edebiyatı olması nedeniyle yaşadığı toplum tarafından her zevkinin yasak sayılarak bu tür günah ifadesiyle karşılanmıştır. Oysa Beyatlı'ya göre, Baudelaire'e özgü bu zevkler haram (günah) olmaktan çok esenlikli duygu ulamı kapsamında efsunlu (büyü) ve esenlikli bir yeryüzü cennet'ine aittir. Buna göre, bağdaşıklık ve tutarlılık açısından Büyü Şiir'in içerdiği gerekçelendirmelerin Baudelaire'e özgü bir bütünce oluşturduğunu düşünüyoruz, sözgelimi: "Paris'te genç iken koyu Baudelaire-perest idim" dizesindeki (koyu) belirtecinin sözlükte bulunan dört karşılığı şunlardır:

1. Yoğunluğundan dolayı güç akan, sulu karşıtı.

2. Karaya kaçan (renk), açık karşıtı.

3. Aşırı (bazı nitelikler için).

4. Derin, hareketli. Anlam bir göstergenin yalnızca gösterilen boyutunda ortaya çıkmaz ve yalnızca içerikte bulunmaz. Kristeva'nın belirlediği gibi, ses düzlemiyle karşılanan gösteren boyutun da anlamı vardır: Şiire bu yönüyle yüklenen işlev sözdizimi yoluyla uslamsal bir bilginin açıklanmasıdır (Kristeva, RLP, 1974:50).

1a. Paris'te iken koyu Baudelaire-perest idim

1b. Gençliğimde, kişiliğimin (oluşum aşamasında) Paris'te idim ve renk skalasında karaya kaçan (yakın) bir tonda Baudelaire-perest idim. Koyu nitelemesi, bu dizede Baudelaire şiirinin rengi siyahın göndergesel anlamından yararlanılarak da kullanılmaktadır.

1c. Gençliğimi (dinç) biri olarak Paris'te geçirdim ve o zamanlar aşırı Baudelaire-perest idim.

1d. (Toy, deneyimsiz) olarak ilk gençlik yıllarımı geçirdiğim Paris'te ateşli bir Baudelaire-perest idim.

Şiirde Paris ve Baudelaire isimleri ilkinde zevk, ikincisinde dinde yasak olan haram, üçüncüsünde ise efsunlu cennet, açıkça dile getirilmeden örtük bir içerik olarak bulunmaktadır. Bu dizede: efsunlu cennet, her zevki bir haram olan efsunlu cennetin açıklanması gerekir, burada "Paris" kenti art gönderimsel olarak herkesin gitmek isteyeceği bir düşler kenti konumundadır. İkincisinde: "Koynunda vardı lezzeti bin türlü nimetin" dizesinde koynunda vurgusu Paris'in bir sevgili olarak düşünülmesiyle, yani her zevki bir haram olan efsunlu cennetin dizesi her zevki haramdır, ama koynunda bin türlü nimetin iyi yaşamak için gerekli her şeyin özünü barındırmaktadır, anlamının karşılığıdır. Yine Paris ve Baudelaire adı belirtilmeden "Hulyasının yarattığı iklim o başka yer" Paris düşünün uyandırdığı hava, iklim anlamında orası başka bir yer, burada "şiir" kavramı gönderimsel olarak yer almaktadır. Sonraki dizede anılan "Gür defnelerle çevrili, afyonlu bahçeler" (Luxembourg Bahçesi) dizesi bir tek bahçeyi değil, Paris'i in-

sanların gözünde değerli kılan, tüm bahçeleri göstergelemektedir ki, burada da yine "Paris" ismi gizlenmiştir. "Sinmişti şiiri ruhuma ulvi kader gibi;/ Sa poésie avait imprégné mon âme comme une tristesse divine" Baudelaire'in şiiri, ozan ruhuna tıpkı Baudelaire kokusu gibi sinmişti, içine işlemiş, saklanmış, doldurmuş, derinden etkilemiş, belirlemiş açılımlarını oluşturur. Sinmek eylemi sözlükte hiç çıkmayacak veya güç çıkacak biçimde içine işlemek, bulaşmak, nüfuz etmek ya da huy, alışkanlık vb. iyice yerleşmek anlamlarında Beyatlı üzerindeki Baudelaire etkisini pekiştiriyor. Ulvi kader (yüce yazgı/ tristesse divine) yüce yazgı deyişi, (sinmişti şiiri ruhuma) tinsel uyarılara karşı aşırı duyarlılıkla belirlenen bir etkinleştirme durumudur. "Absent'e damla damla sızan bir şeker gibi" Absent'in içinde damla damla filtrelenmiş Baudelaire şiiri, ozan kendini kast ederek ondan içene yüce bir yazgı gibi, Baudelaire kokusu sinmiştir, bundan daha geniş bir planda da gür defnelerle çevrili, afyonlu bahçeleriyle Paris ve Paris sevgisi duyurulmuştur, diye yorumluyoruz.

Şiirin büyüünden söz etmek onun güçlü niteliklerini sıralayarak değerini yükseltmek için kullanılmıştır. Bu bağlamda, ozan kendisini şiire yönelten nedenlerini ve esin kaynaklarını açıklayarak okurla paylaşır; dolayısıyla yurda döndükten sonra "kalbimde solmamıştır o şiirin çiçekleri" dizesi, gerçekte ülkesindeyken de, Paris'e duyduğu özlemin kanıtıdır. "Kalbimde solmamıştır" itirafı geçmiş özelemlenmiş kanıtıdır, ancak ozan solmak eylemini şiirin girişinde andığı üzerine kokusu sinen Baudelaire çiçeklerinin tamamlayıcısı olarak sözcüler. Şiirin öznesi hayranlığın büyüsunü olumlu anlamda öne çıkararak içinde bulunduğu tin durumunun farklılığını belirginleştirmeyi dener.

Şiir boyunca, gür defnelerle çevrili, afyonlu bahçelerle tanımlanan Paris, aynı zamanda her zevki bir haram olan efsunlu cennet göndermeleriyle okura, ozan tarafından bilerek eksik bırakılmış boşlukların doldurulması görevini veriyor. Büyü sözüyle uyandırılan bu hayranlık durumu ve öznenin şiirde sözü edilen çevrelerde bulunış nedenleri üzerine düşündüğü ve (kalbimde solmamıştır o şiirin çiçekleri) deyişle sağlanan bu özel deneyimdir. Çünkü, şiirsel bağlama göre daha sonra efsunla genişletilecek büyü sözcüğünün okurun belleğinde Paris üzerine yüksek bir beklentinin karşılığı olduğu sezdiriliyor. Balkon'la, Yolculuk'la, Güzellik'le mest idim/ J'étais ivre du Balcon, du Voyage, de la Beauté; yine Baudelaire'e özgü sarhoşluk "ivre" (mest) nitelemesinin esrik anlamındaki karşılığını kullanıyor. Bu karşılık, Baudelaire'in özellikle "Sarhoş Olun" başlıklı düz-şiirinde gerçek anlamını bulmaktadır: "Zamanın inim inim inletilen köleleri olmamak için sarhoş olun durmamacasına! Şarapla, şiirle ya da erdemle, nasıl isterseniz." (Baudelaire, 1984:85) Görüldüğü gibi, Baudelaire'in şarap-şiir-erdem üçlemesinin yerine Beyatlı, yine Baudelaire'in şiirlerini yerleştirir: Balkon-Yolculuk-Güzellik.

Doğal olarak, Paris serüveninin her an'ı okurun deneyim ve bilgilerine uygun düşen Paris (hulyasının yarattığı iklim o başka yer!) uslamasıyla birlikte belirli bir anlam kazanabilir. Beyatlı'nın şiirindeki uzam-zamanı eski Paris, Paris parkları, bahçeleri öznenin bile isteye, Baudelaire şiirinin çiçekleriyle karşılaşmak çeşitli beklentiler, hayranlık ve gençlik nedeniyle yer aldığı dinamik ve büyümlü bir uzamın canlı gösterenidir. Bu bağlamda, şiirdeki öznenin hayranlık belirlemelerini Baudelaire şiirine doğrudan bir gönderge olarak alı-

yor ve Beyatlı'nın Baudelaire-perest'liğini esenlikli bir duygu ulamı olarak değerlendiriyoruz.

Absent'e damla damla sızan bir şeker gibi/ Comme le sucre qui s'infiltré goutte à goutte dans l'absinthe: yine sinmek eylemini pekiştiren Absent kadehlerde damla damla sızan filtrelenmiş, yani süzölmüş, bir şeker gibi damıtılmış içki dizesi okuru Baudelaire'deki kadehler dolusu şaraba gönderiyor.

Gür defnelerle çevrili, afyonlu bahçeler/ Des jardins d'opium entourés de lauriers serrés/ Bu bahçeler Endülüs'te Raks şiirinde geçen zil, şal ve gül bu bahçelerde raksın bütün hızı' dizesini çağrıştıran Paris'in ünlü parklarını sezdiriyor. "Hulyasının yarattığı iklim o başka yer!/ La saison que crée son rêve, c'est un autre lieu" dizesinde Baudelaire'in, Beyatlı şiirinde yarattığı etkinin derecesi gür defnelerle çevrili, afyonlu bahçeler arasında hava, mevsim ve iklim anlamında karşılık buluyor.

Şiirin bundan sonraki bölümü Beyatlı'nın Türkiye'ye dönüşü üzerinedir: (o şiirin çiçekleri) Les fleurs de ce poème tanımlaması, Baudelaire'in Les Fleurs du Mal (Kötülük Çiçekleri)ne gönderimde bulunuyor. "Bir gün veda edip o diyarın hayatına,/ Un jour faisant mes adieux à la vie de ce pays, Döndüm bütün bütün vatanın kainatına./ Je suis retourné pour de bon au monde de ma patrie. Lakin o bahçelerde geçen devre'den beri/ Malgré le temps passé dans ces jardins et depuis, Kalbimde solmamıştır o şiirin çiçekleri/ Les fleurs de ce poème, dans mon coeur, ne sont point flétries" Şiirin derin yapısında dile getirilen şiir tanımları Beyatlı'nın şiir üzerine verdiği bilgileri doğrular niteliktedir. Döndüm bütün bütün (büsbütün) tamamıyla ve çok sayıdaki değerli varlık ve nesnelerin tümünü yadsıyarak, bütünüyle arkamda bırakarak çok sevdiğim ülkeme geri döndüm anlamı duyurulmaktadır. (Vatanın kainatı) bağdaştırmasında yurt, ülke, memleket anlamındaki değerlerin tümünü içeren daha kalıplaşmış vatan sözcüğünü seçmekle kalmamış, onun yanına kainatı ekleyerek vatan sözcüğünü evrene açmış ve ona daha fazla bir genişlik etkisi kazandırmıştır. Yani şiirin bütününde vatanın kainatı tanımının gerçek karşılığına ek olarak başka karşılıklar yüklemiştir. Bunların başında şiirin büyüğü geliyor: Büyü şiir/ Poésie de Magie tanımlaması, şiiri yeni yorumlara açan bir içe bakışın habercisidir ve bu bakış aynı zamanda şiirin biçimini de kurmuştur, diye düşünüyoruz. Özetle, Baudelaire şiirinin esini, Büyü şiir söyleminin beslendiği bir kaynak olarak yansıtılmıştır.

Bize göre, Beyatlı'daki Baudelaire etkisini en iyi yansıtan ikinci şiir Eski Paris'tir:

Eski Paris/ Paris d'autrefois

Eski Paris'te bir ömür geçti;/ J'ai passé une vie au Paris d'autrefois

Jaurès'in gür sadası devrinde,/ Quand Jaurès faisait entendre sa forte voix

Tuncu canlandırılan ilah'tı Rodin;/ Rodin était le Dieu qui donnait vie au bronze

Verlaine absent'i Baudelaire afyonuna/ Mêlant l'absinthe de Verlaine à l'opium de Baudelaire

Karışan bir sihirli haz'dı şiir./ En ces temps, la poésie était un plaisir enchanté

Ayılıp hoş geçen bu rü'yadan/ De ce rêve agréable, aussitôt réveillés

Uğradık bin dokuz yüz on dörde./ En mille neuf cent quatorze, nous sommes passés.
İlk ateşlerle can verince Péguy/ Quand Peguy a péri aux premiers feux
Varmışız eski alemin sonuna./ Au bout de l'ancien monde, nous sommes arrivés
Yaşamış olmyan bilir mi bunu?/ Peut-on le savoir sans l'avoir vécu ?
Eski Paris'de bir ömür geçti./ Au Paris d'autrefois, une vie s'est écoulée
İdeal rüzgariyle hür geçti./ Par le souffle léger d'un vent merveilleux.
Başka yıldızda bir hayat imiş o./ C'était une vie dans une autre étoile.
Yaşamak zevki her saatte esen./ La joie de vivre sentie à chaque moment.
Daima nurlu bir gece'ydi zaman./ Une nuit toujours brillante était le temps
Dinliyen söyliyene kadar arif./ Celui qui écoute, aussi sage que celui qui parle
Seyreden oynayan kadar hassas./ Tout aussi sensible celui qui joue et qui regarde
"Chat- Noir" neş'esiyle "Lune Rousse" da./ À la "Lune Rousse", la gaieté du "Chat-Noir",
O devir, Gölgeler-Tiyatrosu'nun/ Avec le rideau du Théâtre des Ombres.
Kararan perdesinde bitti gibi./ Cette époque semble s'être achevée
Başka yıldızda bir hayat imiş o/ C'était une vie dans une autre étoile.
His ve haz yüklü kainat imiş o./ Un univers chargé de sens et de voluptés (Beyatlı, 1974:161-162), (Aka, 2014:159)

Eski Paris şiirinde geçmiş yaşam izleğine geniş yer verildiği, şiirin bütününde esenlikli bir geçmiş zaman tasarımının oluşturulmasından anlaşılabilir. Beyatlı şiiri ve onun bilişsel söylemi değişik örneklerle açıklanırken, bu açıklamanın zamanda süreklilik ilkesine dayanarak uzamda da belirgin değişikliklere yol açtığı gözlemleniyor. Özellikle, geniş kanatları boşlukta açılan ve yayılan sözcüklerin seçilmesiyle daha çok görüntü sağlanıyor. Bu şiirde, Eski Paris'te karşılık bulan geçmiş özleminin şiir yoluyla ayrıntılandırılması söz konusudur ve eski Paris'ten seçilen örnekler daha ayrıntılı, daha geniş bir zaman diliminin habercisidirler. Eski Paris'te bir ömür geçti;/ J'ai passé une vie au Paris d'autrefois, dizesi bir uzam tanımlama nesnesidir. Şiirde sürekli vurgulanan Fransız ozanlarının şiiri üzerinde oluşturduğu batı etkisi, Beyatlı şiirinin (bir sihirli haz) büyümlü bir zevk diye tanımlanmasının yolunu açmıştır. Bu açılıma bağlı olarak, Beyatlı incelenen her iki şiirde de, şiirinizdeki Fransız etkisini nasıl açıklarsınız? sorusuna yanıt vermiş gibi görünüyor. Paris'te geçen bir ömür düşüncesini Jaurès'in gür haykırışına benzetiyor. Bilindiği gibi Jaurès 1914'te bir suikasta kurban gidene dek Fransız parlamentosunda sosyalist eğilimin öne çıkan ilk temsilcisi olmuştur ve gür sesiyle verdiği söylevler halk tarafından çok beğenilmiştir.

Beyatlı, uzam nesnelileriyle geçmiş yaşantısının hem en mutlu günlerini, hem de adını vermeden andığı ülkenin, Fransa'nın ozanlarına hayranlığını dile getiriyor. Verlaine absent'i Baudelaire afyonuna/ Mêlant l'absinthe de Verlaine à l'opium de Baudelaire/ Karışan bir sihirli haz'dı şiir./

En ces temps, la poésie était un plaisir enchanté, Beyatlı şiirinin beslendiği kaynakları sıralamaya Tuncu canlandıran ilah'tı Rodin;/ Rodin était le Dieu qui donnait vie au bronze, heykeltıraş Rodin ile başlıyor, onu adeta tunca can veren ve onu yeniden canlandıran bir Tanrı olarak tasarlıyor. Ardından gelen dizelerde "Verlaine absent'i Baudelaire afyonuna/ Mèlant l'absinthe de Verlaine à l'opium de Baudelaire/ Karışan bir sihirli haz'dı şiir./ En ces temps, la poésie était un plaisir enchanté," Bu benzetmeyi Fransız şiirinin görkemli evresini imleyen Verlaine'in absent kadehleri metaforunu nitelemekte kullanılmış nesne olarak da düşünmek olanaklıdır. Yani Verlaine absent'i, bu arada absent'in apsent, pelin otu ile anasonlu, yeşil renkte, % 68 alkollü bir içki olduğunu anımsayalım, Baudelaire afyonu kullanmıştır ve bu bağlamda Beyatlı, Verlaine absent'iyile, Baudelaire afyonunu birbirine karıştırarak kendince yeni ve öncekilerden farklı bir şiir tanımı yapar:

Şiir bir büyümlü zevk'tir. Bu zevk onun Doğu ve Batı'yı kişiliğinde birleştirmesiyle sonuçlanmıştır. Bu bağlamda başkent Paris batı, İstanbul ise Doğu'dur. Bir düşten uyanarak silya geri döndüğü kent olan İstanbul ise "Aylılıp hoş geçen bu rü'yadan/ De ce rêve agréable, aussitôt réveillés" Doğu ve Batı arasında doğal bir köprü oluşturduğundan iki farklı uygarlığı hem uzam, hem de uygarlık olarak zaten içermektedir.

"Uğradık bin dokuz yüz on dörde./ En mille neuf cent quatorze, nous sommes passés. İlk ateşlerle can verince Péguy/ Quand Peguy a péri aux premiers feux" Péguy'nün ilk ateşlerle can vermesi onun 1914'te orduya katılması ve savaş meydanında ölmesine gönderimde bulunuyor.

Varmışız eski alemin sonuna/ Au bout de l'ancien monde, nous sommes arrivés: diyerek I. Dünya savaşının ardından yaşanan toplumsal değişimleri eski dünya düzeninin son bulması olarak değerlendiriyor.

Yaşamış olmayan bilir mi bunu?/ Peut-on le savoir sans l'avoir vécu ?

Bu dizelerin ardından ozan şiirin ilk dizesini yineler, bu yinelemenin Fransızcası bu defasında ilkinden farklıdır: " 1a. Eski Paris'te bir ömür geçti;/ J'ai passé une vie au Paris d'autrefois 1b. Eski Paris'te bir ömür geçti,/ Au Paris d'autrefois, une vie s'est écoulée" Bu dizelerin ilkinde etken bir özne eski Paris'te bir ömür geçirdim, derken. İkincisinde edilgen bir deyişle bu kez şiirin nesnesi olan yaşam sözcüğü, sözcenin öznesi olur ve bu deyiş ozanın dile getirmek istediği anlamı daha iyi karşılıyor. Chomsky'nin belirttiği gibi, derin yapı, birtakım zihinsel işlemlerle yüzey yapıya bağlanıyor. Her dil belirli bir ses-anlam bağıntısı olarak düşünülebilir: bir dilin dilbilgisinin, derin yapıyla yüzey yapıyı ve bunların arasındaki dönüşüm bağıntısını tanımlayan, bunu da sonsuz bir derin ve yüzey yapı alanında yapan, bir kurallar dizgesini içermesi gerekir. Ayrıca bu soyut yapılan birtakım ses ve anlam tasarımlamalarına (büyük bir olasılıkla, sırasıyla evrensel sesbilgisi ile evrensel anlambilime ait öğelerin oluşturduğu tasarımlamalara) bağlayan birtakım kurallar bulunmalıdır (Chomsky, 2001:33-34).

Hiç kuşkusuz şiirde derin ve yüzey yapıyı birbirine bağlayan dönüşüm işlemleri Paris konusunda söylenenleri anımsatarak "İdeal rüzgarıyla hür geçti" dizesindeki gibi kültürel ve kişisel pek çok bileşeni içerir; yani, ben Romantizm idealine bağlanmışım ve bu ideali özgürce yaşadım, diye ekler. Bu dizenin ardından, Beyatlı Paris yıllarını daha abartılı söylemlerle aktarmayı

sürdürür ve "başka yıldızda bir hayat imiş o/ C'était une vie dans une autre étoile" diye yazar: İstanbul'la Paris'i, Doğu ile Batı'yı karşılaştırır ve Paris'teki yaşantısını uzak bir gezegendeki yeni bir yaşam anlayışıyla bağdaştırır.

Yaşamak zevki her saatte esen,/ La joie de vivre sentie à chaque moment.

Seçili örnekte yaşama arzusunun, öznenin yaşamın her an'ında duyduğu bir zevk şeklinde karşılık bulduğu sezdiriliyor.

Ve ozanın zaman anlayışı çağrışımsal bir öngörüyle parlaklığını asla yitirmeyen nurlu esenlikli bir geceyle bağdaştırıldığı "daima nurlu bir gece'ydi zaman/ une nuit toujours brillante était le temps" dizesiyle somutlaştırılıyor.

"Dinliyen söyliyene kadar arif/ Celui qui écoute, aussi sage que celui qui parle

Seyreden oynayan kadar hassas/ Tout aussi sensible celui qui joue et qui regarde", dizeleri Türk Müziği'ne hayranlığıyla bilinen Beyatlı'nın, bilişsel söylem bağlamında Bimen Şen'in "Yüzüm şen, hatıram şen, meclisim şen" şarkısına gönderimde bulunan şen (neşeli) nitelemesinin yinelemeli kullanımı nedeniyle esenlikli bir duygu değerinin de göstergeleridir. Dahası okur bu gönderimleri birleştirerek tüm şiiri, olumlu bir gönderimler dizgesi içeriğinde yorumlayabilir. Bu durumda, kuşkuyla yer bırakmayacak bir biçimde gösterme ve belirleme aşamasında dinleyen söyleyen kadar bilgin, anlayışlı ve sezgili/ seyreden oynayan kadar duyarlı gibi saptamalar tüm şiiri açıklayıcı belirleyici bir içerik sunar. Bu bağlamda Beyatlı'nın anımsatma ve çağrışımları bir sözcükten sonra gelerek o sözcükle diğer bileşenler arasında ilgi kuran sözcük ve ilgeçlerinin yinelemeli kullanımlarını gönderim yoluyla dile getirdiği dikkatlerden kaçmaz.

"Yüzüm şen, hatıram şen

Meclisim şen, mevkiim gülşen

Dilim şen, hem remim şen

Hem serim şen, hem demim Ruşen

Nasıl şen olmasın gönlüm

Bu bezm-i şu işretten

İçen şen söyleyen şen

Dinleyen şen, yar ü ağyar şen"

O devir, Gölgele-Tiyatrosu'nun/ Avec le rideau du Théâtre des Ombres/ Kararan perdesinde bitti gibi/ Cette époque semble s'être achevée Gölgele-Tiyatrosu: Saydam bir perde üzerinde, arkadan kuvvetli bir ışıkla aydınlatılan oyuncuların gölgeleriyle yaptıkları tiyatro gösterisidir. Chat-Noir (Kara-Kedi) Paris'te çeşitli tiyatro gösterilerinin sergilendiği bir mekanın ismidir. Sonra yukarıdaki dizelerde ünlü Paris mekanlarının ismi verilerek, ozanın bu yerler hakkında önceden bilgi sahibi olduğu sezdiriliyor ve kararan perdeler Gölgele-Tiyatrosu'nun bitişini ilan ederken, Paris yaşantısının sona erdiğini de duyuruyor. Şiirde konuşan özne burada, gençlik dönemindeki Paris yaşantılarını anımsıyor ve canlandırıyor. Özel isimlerin diğer sözcükler gibi insan belleğinde kimi tasarımların belirmesine yol açtığını ve bu nedenle, ozanın bu farklı çağrışım olanağından yararlandığına sıkça tanık olmaktadır. Ozanın oldukça geniş bir yeryüzü

uzamına yaydığı şiirlerine bu ilgi çekici niteliği de eklemişlerdir. Onun pek çok şiirinde özel isimlerin bu amaçla kullanıldığını görmekteyiz.

Ozan yıllardır özlem duyduğu ülkesine geri döndükten sonra "Başka yıldızda bir hayat imiş o/ "C'était une vie dans une autre étoile, diye yazarak duygularını dile getiriyor.

His ve haz yüklü kainat imiş o/ Un univers chargé de sens et de voluptés", diye yazarak geride kalan Paris serüvenini yeryüzüne uzak bir gezegende geçen düşsel bir yaşamla bağdaştırıyor, daha ileri giderek onu duygu ve zevk yüklü bir evrenle eşdeğer gösteriyor.

Sonuç

Beyatlı'nın iki şiiri üzerinden doğulu bir ozan üzerindeki batı etkisini çözümlemeyi denedik. Şiirin anlam haritasını yorumlamak ve şiirin çeviri yoluyla açılanan anlamına yüklenen yeni karşılıkları tartışmaya açtık. Bu bağlamda, şiirdeki bir sözcüğün sözlükteki karşılıklarını irdelemek ve bunun şiire katkısını sorgulamak şiirin bilişsel söylemini daha iyi anlamamıza dayanak oluşturdu. Özellikle, bu söylemlerin dilsel ölçekte hangi karşılıkları dile getirdiklerini çözümledik. Sonuç olarak, seçili şiir çevirilerini açılıyarak sözcüklerin şiirin derin yapısındaki yerini değerlendirdik.

KAYNAKLAR

- Aka, P. (2014) Au carrefour des influences: Yahya Kemal et la Modernité de la Poésie turque, Université Paris-Est, <https://tel.archives-ouvertes.fr>
- Baudelaire, C. (2011) Les Fleurs du Mal, réimpression Éfélé de l'édition Poulet-Malassis et de Broise, Paris, 1861, Paris, BeQ, Ce tirage au format PDF est composé en Minion Pro et a été fait le 8 octobre./ Kötülük Çiçekleri, Ahmet Necdet Çevirisi, İstanbul:Dharma Yayınları, 2006.
- Baudelaire, C. (2009) Le Spleen de Paris, Les Paradis artificiels, Bookking International, Les Fleurs du mal suivies du Spleen de Paris, Éditions de Clairefontaine, 1947, La Guilde du Livre, Lausanne. Introduction, éclaircissements et notes de Blaise Allan, BeQ, Jean-Yves Dupuis, Paris/ Paris Sıkıntısı (Tahsin Yücel Çevirisi), İstanbul: Adam Yayıncılık, 1984.
- Beyatlı, Y K. (1974) Kendi Gök Kubbemiz, İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları 47.
- Beyatlı, Y K. (1976) Hatıralarım, İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Chomsky, N. (2001) Language and Mind, (Dil ve Zihin, Ahmet Kocaman çevirisi) Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Kristeva, J. (1974) La Révolution du langage poétique, Editions du Seuil, Paris.
- Le Nouveau Petit Robert (1993) Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française, Montréal, Canada.
- Saraç, T. (1989) Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük, İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu sözlüğü (2007) Ankara: TDK Yayınları, A-K/ L-Z, 2 Cilt.
- Yıldız, F, U. (2010) Açıklama ve Açıklama üzerine, İstanbul: Synergies Turquie n° 3, ss. 261-270.